

AXBOROTLASHGAN JAMIYAT TARAQQIYOTIDA AXBOROT OQIMINING KUCHAYISHI VA MUAMMOLARI

Gulomaliyeva Fotimaniso Alisher qizi

O‘zbekiston milliy pedagogika universiteti Musiqa ta’limi 1-kurs

Annotatsiya. Ushbu maqolada axborotlashgan jamiyat taraqqiyotida axborot oqimining kuchayishi, uning ijtimoiy, iqtisodiy, madaniy va ma’naviy hayotga ta’siri hamda yuzaga kelayotgan muammolar ilmiy-nazariy jihatdan tahlil qilinadi. Bugungi globallashuv va raqamli texnologiyalar rivoji sharoitida axborot jamiyat taraqqiyotining muhim resursiga aylanmoqda. Shu bilan birga, axborot hajmining ortishi, yolg‘on ma’lumotlar tarqalishi, axborot xavfsizligi, shaxsiy ma’lumotlarni himoya qilish, media savodxonlik yetishmasligi kabi muammolar ham dolzarb ahamiyat kasb etmoqda.

Kalit so‘zlar. Axborotlashgan jamiyat, axborot oqimi, raqamli texnologiyalar, axborot xavfsizligi, media savodxonlik, internet, globallashuv, yolg‘on axborot, axborot madaniyati, raqamli tafakkur.

Аннотация. В данной статье анализируются научно-теоретические аспекты развития информационного общества, увеличения информационного потока, его влияния на социальную, экономическую, культурную и духовную жизнь, а также возникающие проблемы. В современных условиях глобализации и развития цифровых технологий информация становится важным ресурсом для развития общества. Одновременно с этим приобретают актуальность такие проблемы, как увеличение объема информации, распространение ложной информации, информационная безопасность, защита персональных данных и недостаточная медиаграмотность.

Ключевые слова: информационное общество, информационный поток, цифровые технологии, информационная безопасность, медиаграмотность, Интернет, глобализация, ложная информация, информационная культура, цифровое мышление.

Annotation. This article analyzes the scientific and theoretical aspects of the development of an information society, the increase in the flow of information, its impact on social, economic, cultural and spiritual life, and emerging problems. In today's conditions of globalization and the development of digital technologies, information is becoming an important resource for the development of society. At the same time, problems such as the increase in the volume of information, the spread of false information, information security, protection of personal data, and lack of media literacy are also gaining relevance.

Keywords. Information society, information flow, digital technologies, information security, media literacy, Internet, globalization, false information, information culture, digital thinking.

Kirish

XXI asr insoniyat taraqqiyotida axborot va raqamli texnologiyalar davri sifatida namoyon bo‘lmoqda. Bugungi kunda jamiyat hayotining barcha sohalarida -ta’lim, iqtisodiyot, siyosat, madaniyat, tibbiyot, boshqaruv, fan va kundalik muloqot axborot texnologiyalari bilan chambarchas bog‘liq holda rivojlanmoqda. Internet, ijtimoiy tarmoqlar, elektron ommaviy axborot vositalari, mobil ilovalar va sun’iy intellektga asoslangan tizimlar axborot almashinuvi tezligini keskin oshirdi. Natijada axborot jamiyatning eng muhim strategik resurslaridan biriga aylandi. [2] Axborotlashgan jamiyat - bu axborot ishlab chiqarish, qayta ishlash, saqlash va tarqatish jarayonlari

ijtimoiy taraqqiyotning asosiy omiliga aylangan jamiyatdir. Bunday jamiyatda bilim, texnologiya va kommunikatsiya inson faoliyatining barcha yo'nalishlariga chuqur kirib boradi. [1] Axborotning ko'pligi inson uchun keng imkoniyatlar yaratadi: bilim olish osonlashadi, ilmiy yangiliklardan tez xabardor bo'lish imkoniyati paydo bo'ladi, masofaviy ta'lim, elektron xizmatlar, raqamli iqtisodiyot va global muloqot rivojlanadi.

Biroq axborot oqimining kuchayishi bilan bir qatorda yangi muammolar ham yuzaga kelmoqda. Axborot ko'pligi doimo bilim ko'pligini anglatmaydi. Aksincha, haddan tashqari ko'p axborot inson tafakkurini chalg'itishi, e'tiborning bo'linishiga, yuzaki fikrlashga, noto'g'ri ma'lumotlarga ishonishga va axborotga qaramlik holatlariga olib kelishi mumkin. Shu sababli axborotlashgan jamiyat sharoitida faqat axborotdan foydalanish emas, balki uni tanlash, tahlil qilish, baholash va ongli iste'mol qilish madaniyatini shakllantirish muhim ahamiyat kasb etadi.

Asosiy qism

Axborotlashgan jamiyat taraqqiyotida axborot oqimining kuchayishi, avvalo, raqamli texnologiyalarning keng tarqalishi bilan bog'liq. Ilgari axborot asosan kitob, gazeta, jurnal, radio va televideniye orqali yetkazilgan bo'lsa, bugungi kunda internet va ijtimoiy tarmoqlar axborot tarqatishning eng tezkor vositasiga aylandi. Har bir inson smartfon, kompyuter yoki planshet yordamida istalgan vaqtda axborot olishi, uni tarqatishi va muhokama qilishi mumkin. Bu jarayon axborot almashinuvini demokratlashtirdi, ya'ni oddiy fuqarolar ham axborot yaratuvchi va tarqatuvchi subyektga aylandi.[3]

Axborot oqimining kuchayishi jamiyat taraqqiyotiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Birinchidan, u bilim olish imkoniyatlarini kengaytiradi. Masofaviy ta'lim platformalari, elektron kutubxonalar, ilmiy bazalar, onlayn kurslar va ochiq ta'lim resurslari insonlarga uzluksiz o'qish va o'z ustida ishlash imkonini beradi. Ikkinchidan, axborot oqimi iqtisodiy rivojlanishni jadallashtiradi. Raqamli iqtisodiyot, elektron savdo, onlayn bank xizmatlari, elektron hujjat aylanishi va avtomatlashtirilgan boshqaruv tizimlari iqtisodiy jarayonlarning tezligi va samaradorligini oshiradi. Uchinchidan, axborot almashinuvi madaniy muloqotni kuchaytiradi. Turli xalqlar, madaniyatlar va ilmiy maktablar o'rtasidagi aloqalar kengayadi. Shu bilan birga, axborot oqimining ortishi ijtimoiy ongga murakkab ta'sir ko'rsatadi. Inson har kuni yuzlab, hatto minglab xabarlar, reklama, video, izoh, yangilik va tahlillarga duch keladi. Bunday sharoitda axborotni saralash qobiliyati muhim ahamiyat kasb etadi. Agar inson tanqidiy fikrlash ko'nikmasiga ega bo'lmasa, u yolg'on xabarlar, mish-mishlar, manipulyativ axborotlar va biryoqlama targ'ibot ta'siriga tushib qolishi mumkin. Shu sababli axborotlashgan jamiyatda media savodxonlik zamonaviy shaxsning asosiy kompetensiyalaridan biri hisoblanadi.

Axborot oqimining eng jiddiy muammolaridan biri yolg'on axborot va dezinformatsiyaning tez tarqalishidir. Internet muhitida har qanday xabar qisqa vaqt ichida keng auditoriyaga yetib borishi mumkin. Ayrim hollarda tekshirilmagan yoki ataylab noto'g'ri tarqatilgan ma'lumotlar jamoatchilik fikrini chalg'itadi, ijtimoiy ziddiyatlarni kuchaytiradi, insonlarda vahima, ishonchsizlik yoki noto'g'ri qarorlar shakllanishiga sabab bo'ladi. Ayniqsa, sog'liqni saqlash, siyosat, iqtisodiyot, ta'lim va xavfsizlikka oid sohalarda noto'g'ri axborotning zararli oqibatlari kuchli bo'lishi mumkin. Axborot oqimining kuchayishi shaxsiy hayot daxlsizligi masalasini ham dolzarb muammoga aylantirdi. Raqamli muhitda insonlar turli platformalarda o'z shaxsiy ma'lumotlarini qoldiradilar: ism-familiya, telefon raqami, manzil, fotosurat, bank ma'lumotlari, qiziqishlari va kundalik faoliyati haqidagi izlar internetda saqlanib qoladi. Ushbu ma'lumotlardan noto'g'ri foydalanish shaxsiy xavfsizlikka tahdid solishi mumkin. Shuning uchun axborotlashgan jamiyatda

kiberxavfsizlik, shaxsiy ma'lumotlarni himoya qilish va raqamli gigiyena qoidalariga rioya etish muhim ahamiyatga ega.

Axborot oqimining yana bir muammosi axborotga haddan tashqari qaramlikdir. Ijtimoiy tarmoqlar va raqamli platformalar inson e'tiborini doimiy ravishda jalb etishga intiladi. Natijada ayrim insonlarda vaqtni behuda sarflash, diqqatning susayishi, kitob o'qishga qiziqishning kamayishi, jonli muloqotning zaiflashuvi va ruhiy charchoq kuzatiladi. Ayniqsa, yoshlar orasida internet va ijtimoiy tarmoqlarga ortiqcha bog'lanish ta'lim sifati, ijtimoiy munosabatlar va psixologik barqarorlikka salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Axborotlashgan jamiyatda axborot tengsizligi muammosi ham mavjud. Barcha insonlar bir xil darajada axborot texnologiyalaridan foydalanish imkoniyatiga ega emas. Ayrim hududlarda internet sifati past bo'lishi, texnik vositalar yetishmasligi yoki raqamli savodxonlik darajasi pastligi sababli jamiyat a'zolari axborot resurslaridan teng foydalana olmaydi. Bu esa ta'lim, mehnat bozori va ijtimoiy faollikda tafovutlarni yuzaga keltiradi. Demak, axborotlashgan jamiyat faqat texnologik rivojlanish bilan emas, balki hamma uchun teng raqamli imkoniyatlar yaratish bilan ham bog'liqdir.

Axborot oqimining kuchayishi ta'lim tizimi oldiga ham yangi vazifalarni qo'ymoqda. Bugungi o'quvchi va talaba tayyor bilimni yodlash bilan cheklanib qolmasligi, balki axborotni izlash, tekshirish, tahlil qilish, taqqoslash va undan ijodiy foydalanishni o'rganishi zarur. Shu sababli ta'lim jarayonida media savodxonlik, axborot madaniyati, tanqidiy fikrlash va raqamli kompetensiyalarni rivojlantirish muhimdir. O'qituvchi endilikda faqat axborot beruvchi emas, balki axborot muhitida to'g'ri yo'l ko'rsatuvchi, manbalarni tahlil qilishga o'rgatuvchi pedagogik rahbar sifatida namoyon bo'ladi. Axborot oqimining kuchayishi madaniy hayotga ham ikki tomonlama ta'sir ko'rsatadi. Bir tomondan, milliy madaniyatni targ'ib qilish, tarixiy merosni raqamlashtirish, adabiyot, san'at va ilm-fan yutuqlarini keng ommaga yetkazish imkoniyati ortadi. Ikkinchi tomondan, ommaviy madaniyatning biryoqlama ta'siri, milliy qadriyatlarga zid kontentlar, zo'ravonlik, axloqiy beparvolik yoki iste'molchilik kayfiyatini kuchaytiruvchi materiallar yoshlar dunyoqarashiga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Shu sababli axborotlashgan jamiyatda ma'naviy immunitet tushunchasi alohida ahamiyat kasb etadi. Axborot madaniyati axborotlashgan jamiyatda insonning muhim fazilatlaridan biridir. Axborot madaniyatiga ega shaxs kerakli ma'lumotni izlay oladi, manbaning ishonchliligini baholaydi, noto'g'ri axborotdan himoyalana, mualliflik huquqiga rioya qiladi, internetda odob-axloq me'yorlariga amal qiladi va axborotni mas'uliyat bilan tarqatadi. Bunday madaniyatni shakllantirish oila, maktab, oliy ta'lim, ommaviy axborot vositalari va jamiyatning barcha institutlari hamkorligini talab qiladi.

Axborot oqimining kuchayishi shuni ko'rsatmoqdaki, zamonaviy jamiyatda eng muhim vazifa axborotni cheklash emas, balki undan ongli va samarali foydalanishni o'rgatishdir. Chunki axborot taraqqiyot uchun katta imkoniyat yaratadi. Ammo u noto'g'ri boshqarilsa, inson tafakkuri, jamiyat barqarorligi va ma'naviy muhitga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Shu bois axborotlashgan jamiyat taraqqiyotida texnologik rivojlanish bilan birga axborot xavfsizligi, media savodxonlik, tanqidiy fikrlash va ma'naviy tarbiya uyg'un holda olib borilishi zarur.

Xulosa

Axborotlashgan jamiyat taraqqiyotida axborot oqimining kuchayishi tabiiy va muqarrar jarayondir. Raqamli texnologiyalar, internet va global kommunikatsiya vositalari insoniyat hayotida yangi imkoniyatlar yaratmoqda. Ular bilim olish, iqtisodiy faoliyat yuritish, madaniy muloqot qilish, boshqaruv tizimlarini takomillashtirish va ijtimoiy faollikni oshirishda muhim rol o'ynamoqda. Biroq axborot oqimining haddan tashqari kuchayishi bir qator muammolarni ham keltirib chiqarmoqda. Yolg'on axborot, dezinformatsiya, axborotga qaramlik, shaxsiy ma'lumotlar

xavfsizligi, raqamli tengsizlik, madaniy tahdidlar va tanqidiy fikrlash yetishmasligi shular jumlasidandir. Ushbu muammolarni bartaraf etish uchun jamiyatda axborot madaniyatini yuksaltirish, media savodxonlikni rivojlantirish va axborot xavfsizligi bo'yicha tizimli yondashuvni shakllantirish zarur.

Shunday qilib, axborotlashgan jamiyatda axborot oqimi taraqqiyotning muhim omili bo'lishi bilan birga, mas'uliyatli munosabatni talab qiluvchi murakkab ijtimoiy hodisadir. Axborotdan oqilona foydalanish, uni tanqidiy tahlil qilish va ma'naviy mezonlar asosida baholash zamonaviy insonning asosiy fazilatlaridan biriga aylanishi kerak.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. Toffler A. The Third Wave. -New York: Bantam Books, 1980.
2. Castells M. The Rise of the Network Society. -Oxford: Blackwell Publishers, 1996.
3. McLuhan M. Understanding Media: The Extensions of Man. -New York: McGraw-Hill, 1964.
4. Qirg'izboev M., O'tamurodov A., Xojiyev T.N. Fuqarolik jamiyati. T.: "Mumtoz so'z", 2018
5. N. Qosimova va boshq. "Ixstisoslashgan jurnalistika" IX jild.-T. "O'zbekiston" NMIU, 2019.
6. JAMIYAT TARAQQIYOTIDA AXBOROTLASHGANLIK ANAMIYATI – тема научной статьи по естественным и точным наукам читайте бесплатно текст научно-исследовательской работы в электронной библиотеке КиберЛенинка